

Kutluay, O. (2020). Urfa'da Siyasi Hayat ve Genel Seçimler (1960-1970). *Kadim Akademi SBD*, C.4. S.2. ss. 1-15.

Makale Türü / Article Type: Araştırma

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 27.10.2020

Makale Kabul Tarihi / Accepted Date: 01.12.2020

Makale Yayın Tarihi / Publishing Date: 25.12.2020

URFA'DA SİYASİ HAYAT VE GENEL SEÇİMLER (1960-1970)

POLITICAL LIFE AND GENERAL ELECTIONS IN URFA (1960-1970)

Orhan KUTLUAY*

ÖZ: Türkiye'de 27 Mayıs Darbesi ile demokrasi kesintiye uğramış 1961 anayasası ile yeni bir siyasi sisteme geçilmiştir. Bu darbeden 1971 Muhtırasına kadar olan 10 yıllık döneme Süleyman Demirel ve başkanı olduğu Adalet Partisi damgasını vurmuştur. Adalet Partisi Türkiye'de olduğu gibi Urfa'da da seçimlerde önemli başarılar kazanmış ve oylarını sürekli artırmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise gittikçe düşen bir oy oranına sahip olmuştur. Çalışmada 1961-1965 ve 1969 seçimleri süreci ve seçimlerin sonuçları değerlendirilecektir. Bununla beraber milletvekillerinin genel profilleri de incelenecektir.

Anahtar sözcükler: Urfa, Seçim, Milletvekili, Meclis.

ABSTRACT: In Turkey, the democracy was interrupted with the coup of 27 May. With 1961 constitution act, the political system moved into a new phase. During this period from this coup until the 1971 memorandum Süleyman Demirel and his political party "Adalet Partisi" (Justice Party) left its mark on the Turkish political system. In this decade, the AP was successful and increased its votes in Urfa as well as in Turkey. On the other hand, CHP (Cumhuriyet Halk Partisi/The Republican People's Party)'s rate decreased. This study evaluates 1961-1965 and 1969 elections and theirs results. In addition, the general profiles of the deputies are also analysed.

Keywords : Urfa, Election, Deputy, Parliament.

1. GİRİŞ

27 Mayıs 1960 darbesiyle birlikte Türkiye'de demokrasi kesintiye uğramış ve yeni bir siyasi süreç başlamıştır. Darbeden sonra hazırlanan 1961 Anayasası, 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına gitmiş, yapılan oylama sonucunda %60,4'lük bir oranla kabul edilmiştir (Özdemir, 1992:241-242). Kabul edilen anayasaya göre Türkiye Büyük Millet Meclisi, iki meclisten (Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu) oluşuyordu (TÜİK, 2012:XII).

* Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi Tarih Bölümü, orhankutluay@artuklu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6407-4661>

Türkiye'de 1961 seçimlerine giden süreçte Cumhuriyet Halk Partisi ile yarışacak üç parti vardır: Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (Koç,2014: 95). 15 Ekim'de 1961'de yapılan seçime bu dört parti iştirak etmiş ve seçim sonuçlarına göre dört parti de meclise girmeyi başarmıştır (TÜİK, 2012:XII). CHP %2'lik bir farkla AP'nin önünde seçimin galibi olmuş %36,7 oy oranıyla 173 koltuk kazanmıştır. AP ise %34,7'lik oranla 158 milletvekili kazandı. Bu iki partiyi CKMP (%14 oy oranıyla 54 koltuk) ve YTP (%13,7 oy oranıyla 65) takip etmiştir (TÜİK, 2012:25). Her ne kadar CHP birinci parti olsa da 1960 darbesiyle kapatılan Demokrat Partiyi temsil eden AP, CKMP ve YTP'nin oy oranı %62'lere ulaşıyor ve bu seçim sonucu "Menderes'in Zaferi" şeklinde yorumlanıyordu (Özdemir, 1992:242). Urfa'da ise birinci parti Türkiye'de olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisi 4 milletvekili kazanarak birinci olmuş, Yeni Türkiye Partisi 2 ve Adalet Partisi ise 1 milletvekili ile yetinmek zorunda kalmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1).

Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın 5 Haziran 1964'te ani vefatı, partide bir liderlik krizi meydana getirmiştir. Parti içindeki bazı gruplar Tekin Arıburun, Sadettin Bilgiç ve Ali Fuat Başgil'i destekleseler de partinin başına Süleyman Demirel geçmiştir (Turan ve ark. 2009: 321-322). Süleyman Demirel, 1965 seçimlerinden önce partinin amblemi olan kitaplı-güneşli sembol yerine, beyaz bir atı tercih ederek kapatılan Demokrat Partinin "Demirkırat"ına gönderme yapıyordu. Diğer taraftan "herkese iş", "herkese refah" gibi kısa söylemlerle Demirel, halk nezdindeki itibarını da artırıyor (Koç, 2014:66).

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ise 1965 seçimlerine yeni bir başkan ve yeni bir ideoloji ile başlıyordu. Bu yüzden hem yeni başkanın tutumu ve politikaları tanıtmak zorunda kaldığından partinin halk nezdinde tanıtılması zorlaşıyor ve seçimlere bu atmosfer içerisinde girmek zorunda kalıyordu (Koç, 2014:170-171). Seçimlere katılan diğer bir parti ise CKMP'den ayrılan Osman Bölükbaşı'nın kurmuş olduğu Millet Partisi idi. 1961 yılında kurulan Türkiye İşçi Partisi o yıl yapılan seçimlere katılamamış ancak 1963'teki belediye seçimlerine iştirak etmişti. 1965 Seçimlerine Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın önderliğinde giren Türkiye İşçi Partisi, ağır sanayi hamlesini ve bunun da devletçilik ilkesiyle yapılabileceğini savunuyordu. YTP ise yayımladığı seçim beyannamesinde siyasi reformlar ve kuvvetler ayrılığına dikkat çekiyordu (Koç, 2014:174-175).

1965 seçimlerinde 306 sayılı milletvekili kanununda değişiklik yapılarak "Milli Bakiye Sistemi" getirildi (TÜİK, 2012:XVI).¹ Urfa'da seçim sistemine bağlı olarak Türkiye İşçi Partisinden Behice Boran ve Yeni Türkiye Partisinden Ramazan Tekeli milletvekili olarak

¹ Bu seçim sistemine göre, bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamı, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünerek, seçim sayısı adı verilen bir sayı elde edilir. Elde edilen seçim sayısının, o seçim çevresinde seçime katılan siyasi partilerin aldıkları geçerli oy sayısına bölünmesi suretiyle, siyasi partilerin o seçim çevresinden çıkaracakları milletvekili sayısı hesaplanır. Hesaplamadan sonra, tüm seçim çevrelerinde, siyasi partilerden artan oylar, millî seçim çevresi içinde toplanır. Elde edilen bu toplam, ilk hesapta, seçim çevrelerine bölüşürülemeyen milletvekili sayısına bölünerek, millî seçim sayısı hesaplanır. Daha sonra her siyasi partinin millî seçim çevresi içinde bulunan geçerli oy sayısının, millî seçim sayısına bölünmesi suretiyle de artan milletvekillerinin siyasi partilere dağıtımı yapılır. Bu işlem sonucunda da artan milletvekili olursa, bu milletvekillikleri artık geçerli oyların büyüklük sırasına göre siyasi partiler arasında paylaşılır. Son milletvekilinin dağıtımında siyasi partilerin artık geçerli oy sayıları birbirine eşit ise, en fazla geçerli oy alan siyasi parti tercih edilir. Bkz. TÜİK, 2012: XVI)

seçildiler. Bu durum Urfa kamuoyunda eleştirilecektir. Çünkü bu iki ismin Urfalı olmaması nedeniyle Urfa'nın meseleleri ile ilgilenmeyeceklerini düşünmüşlerdir. Öyle ki Milli Bakiye Sistemi'nin kaldırılması sevinçle karşılanmıştır.

1965 seçimlerine katılan 6 parti (AP, CHP, CKMP, Millet Partisi, TİP ve YTP) meclise girmiştir. Seçim sonuçlarına göre AP %52,9 oy oranıyla seçimin galibi oluyor ve 240 koltuk kazanıyordu. CHP ise %28,7 oy oranı alarak 134 koltukla yetindi. Ardından ise %6,3'lük oy oranıyla Millet Partisi, %3,7 ile YTP, %3 ile TİP ve %2,2 ile CKMP geliyordu. Öte yandan bağımsız olarak meclise katılan milletvekili sayısı ise 1 olarak kayıtlara geçmiştir (TÜİK,2012: 25). Seçim sonuçlarından anlaşıldığı gibi Adalet Partisi galip gelerek bir anlamda kapatılan Demokrat Parti'nin potansiyel oylarını kapmıştı. Böylece mecliste de sandalyelerin salt çoğunluğunu elde ediyordu.

Türkiye'de 1969 seçimlerine giden süreçte, 10 Ekim 1965'te oyların %52'sini olan Adalet Partisi iktidar partisiydi. 1966 yılında Milli Bakiye Sistemi kaldırılmış ve yerine barajsız d'Hondt sistemi getirilmiştir (Ahmad,2015: 193). İktidarda kaldığı bu yıllarda Süleyman Demirel sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan bir politika ile ekonomik kalkınmayı hedefleyen bir program yapmaya çalışmıştır. Demirel, dış borçlar, bütçe açığı ve yüksek fiyatlara rağmen partisinin birliğini ve kendisinin de parti içerisindeki konumunu bu yıllarda korumayı başarmıştır. Nitekim seçimler sırasında partisinin muhafazakâr değerler etrafında birleştiğini ve İslami değerleri sık sık hatırlatıyor diğer taraftan komünizm aleyhtarı propagandanın da altını çiziyordu (Zürcher,2016: 318).

Milli Nizam Partisi'ni 1968'de kuran Necmettin Erbakan hükümetin ekonomik politikalarını eleştiriyor ve hükümetin Türkiye'yi, ABD'nin açık pazarı haline getirdiğini iddia ediyordu. Halk nezdinde itibarı artan Erbakan, Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği başkanlık seçimlerinde Süleyman Demirel'in desteklediği adayı yenilgiye uğratmıştır (Ahmad, 2015:201). Diğer taraftan CKMP'yi elinde tutan Alparslan Türkeş partinin adını 1969 yılında Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirmiş ve seçimlere partinin yeni ismiyle iştirak etmiştir (Zürcher, 2016:366).

1969 seçimlerine Türkiye'de 8 parti (AP, Birlik Partisi, CHP, Güven Partisi, Millet Partisi, MHP, TİP, YTP) katılmış ve hepsi de meclise girmeyi başarmıştır. Toplam seçmen sayısının 14.788.522 olduğu seçimde, seçmenlerin 9.516.035'i oy kullanmış böylelikle seçimlere katılım oranı %64,3 gibi düşük bir seviyede olmuştur. 1969 seçimlerinde Adalet Partisi, bir önceki seçimlere göre oylarını düşürmesine rağmen koltuk sayısını artırmıştır. Bunda en önemli sebep Milli Bakiye Sistemi'nin kaldırılıp yerine barajsız d'Hondt sisteminin getirilmesidir. CHP'de ise oy oranlarına bakıldığında en düşük seviyede kaldığı söylenebilir.

Çalışmada Urfa'da 1960-1970 yılları arasında yapılan milletvekili seçimleri değerlendirilecektir. Giriş bölümünde genel olarak Türkiye'de bu yıllarda yapılmış olan 1961, 1965 ve 1969 seçimleri atmosferi ve seçim sonuçları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Urfa'da 1961 seçimleri sürecinde yaşanan olaylar anlatılacaktır. Seçimlere hangi partilerin katıldığı, partilerin ve parti il başkanlarının Urfa'da seçim propaganda faaliyetlerini nasıl icra ettikleri gözler önüne serilecektir. Diğer taraftan milletvekili adaylarının da seçimleri kazanmak için yaptıkları konuşmalar, mitingler ve çeşitli programları anlatılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Urfa'da 1965 seçimleri ve siyasi hayat ile son bölümde ise 1969 seçimlerinin Urfa'daki yansımaları irdelenecektir. Urfa'da yaşanan seçim atmosferi ve seçim sonuçlarının Urfa nezdinde değerlendirilmesi, Urfa'nın yerel gazetesi olan Demokrat Urfa Gazetesi'nden derlenen haberler ile anlatılmaya çalışılacak, sayısal veriler ve seçim sonuçlarına ilişkin rakamsal tablo ve oranlar ise Türkiye İstatistik Kurumunun internet adresindeki veri tabanı kullanılarak incelenecektir.

2. URFA'DA 1961 SEÇİMLERİ HAZIRLIKLARI

15 Eylül 1961'de yapılan milletvekili genel seçimlerinde Urfa'nın 7 milletvekili kontenjanı vardı. Bunun yanı sıra senato için ise 2 aday Urfa'yı temsil edecekti. Bu kontenjan için AP, CHP, CKMP ve YTP Urfa'da seçimlere iştirak ettiler. Partiler seçim öncesi süreçte hem il ve ilçelerde teşkilatlanma çalışmaları yaptılar hem de Urfa halkı ile kaynaşım plan ve projelerini anlatmaya çalıştılar.

11 Nisan 1961'de YTP Genel Sekreteri İrfan Aksu Urfa'ya gelerek toplam 15 kişiden oluşan bir teşkilat kurmuştu. Bu teşkilatın içerisinde seçimlerde milletvekili seçilecek olan Celal Öncel ve Halil Balkıs isimlerini de görmekteyiz (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1). Seçim çalışmaları için YTP Genel Başkanı Ekrem Alican propaganda gezileri kapsamında 22 Temmuz'da Urfa'ya gelmiş ve halka hitaben konuşma yapmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1). Adalet Partisi de teşkilat çalışmalarına başlamış ve bu işi Urfa eski valisi Kadri Eroğan yapmıştır. Kadri Eroğan ayrıca AP'nin Güneydoğu bölge müfettişiydi. Hem valiliği hem de bu görevi nedeniyle Eroğan Urfalıların yakından tanıdığı bir isim olmuştur. Bundan dolayı kendisinin Urfa'ya gelmesi halkta büyük yankı uyandırmış AP parti binası ziyaretçilerle dolmuştur (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1).

*Araştırma
Makalesi*

CHP'nin de bu süreçte seçim çalışmalarına başladığını ifade etmek gerekir. 29 Temmuz'da Urfa Atlas Sinemasında CHP Urfa İl Kongresi düzenlenmiş, çeşitli konuşmalar yapılmış ve il idare heyeti belirlenmiştir. Kongreye katılanlar arasında milletvekili seçilecek olan Atalay Akan ve senatör seçilen Vasfi Gerger de katılmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1). CHP gibi CKMP de il kongresi yapmış ve idare heyeti üyelerini belirlemiştir. Kongrede imkânsızlıklardan şikâyet edilmiş ve Türkiye için çalışmak isteyenler partiye davet edilmiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1)

Urfa'da partilerin seçimle ilgili düşünceleri, vaatleri ve Urfa'nın sorunlarına dair Demokrat Türkiye Gazetesi'nin Urfa parti il başkanlarıyla hitaben hazırlanmış olduğu 10 soruluk bir liste gazetede yayımlanmış ve bu sorulara AP, CHP ve YTP il başkanları çeşitli cevaplar vermişlerdir. Bu on soruda olarak Toprak Reformu, Urfa'nın sorunları, partilerin seçimlerdeki kazanma olasılığı gibi maddeler bulunmaktaydı. 3 partinin de Urfa'da en önemli mesele olarak gördükleri problem sulama sorunu idi. Diğer taraftan eğitim ve işsizlik sorunu da il başkanlarına göre çözülmesi gereken meselelerden biriydi. Her üç il başkanı da seçimlerde birinci parti olarak kendi partilerini görüyordu ve kazanacaklarına dair inançları tamdı. Öte yandan seçim günü resmi görevlilerin eşit muamelesini üç isim de özellikle vurgulamıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1). Seçim çalışmaları devam ederken partilerin senato ve milletvekilleri aday listeleri de kesinleşmiştir. CHP'nin senato adayı Vasfi Gerger ve Esat Mahmut Karakurt olmuş YTP'nin ise Aziz Özbay ile Hasan Oral olmuştur. CKMP, Aziz Şelli

Aybar ile Etem Etemoğlu'nu aday göstermiş ve son olarak AP Nevzat Özbak'ı aday göstermiş diğer adayı ise parti genel merkezi belirlemiştir. (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1). Diğer taraftan partilerin yedişer kişiden oluşan milletvekili adayları da resmi olarak kesinlik kazanmıştır. Bu isimleri tablo halinde verecek olursak şu şekilde sıralanmıştır:

Tablo 1: Urfa'da 1961 Seçimi Milletvekili Adayları (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1)

AP	CHP	CKMP	YTP
Kadri Eroğan	Osman Ağan	Mithat Kandemir	Celal Öncel
Lami Ötgün	Atalay Akan	Sıtkı Öncel	Kemal Badıllı
Mahmut Celal Öncel	Bekir Sami Karahanlı	Osman Oğuz	Sabri Seyhanlıoğlu
Necmi Kürkçüoğlu	Sabri Kılıç	Zülküf Karahan	Halil Balkıs
İsmail Kemal Özer	Abdullah Köksel	Halil Bucak	Şekip Süelkan
Enver Şansal	İbrahim Ural	Hacı Korali	Suphi Sözman
Vehbi Özbek	Necati Aksoy	Ahmet Kaya	Halil Gülpınar

Listelerin kesinleşmesiyle beraber seçim çalışmalarının da hızlandığını ifade etmek gerekir. Şöyle ki Urfa'ya partilerin üst düzey yöneticilerinin geldikleri ve miting yaptıkları görülmüştür. 10 Eylül 1961'de AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala Urfa'ya gelmiş, şehrin sulama sorununa dikkat çektikten sonra "Fırat Nehri'ni Urfa'ya getireceğiz" şeklinde bir vaatte bulunmuştur (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1). Öte yandan CHP'den üst düzey bir isim olan Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksal şehre gelmiş, kendisini 135 araç karşılamıştır. Konuşmasında, iktidara geldiklerinde ilk olarak köylerdeki sağlık teşkilatları ile ilgileneceklerini ve su işlerini halledeceklerini belirtmiş bunun yanında zirai meselelerle ilgileneceklerini de ifade etmiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1961:1, 4)

2.1. Urfa'da 1961 Milletvekili Seçimi Sonuçları

Türkiye'de 1961 milletvekili seçim sonuçlarına göre CHP %36,7 ile birinci parti oldu hemen arkasında ise küçük bir farkla %34,8 ile AP gelmekteydi. Üçüncü parti olarak CKMP %14 oranında oy aldı YTP ise %13,7 oranında oy almıştır. Geriye kalan %0,8'lik oranı ise bağımsızlar almıştır (TÜİK, 2012:25). Genel seçim sonuçları ile paralel olarak Urfa'da %42,8'lik oy oranıyla CHP en çok oyu alan parti olmuş ve buna göre 4 milletvekili çıkarmıştır. İkinci parti ise %30,4'lük oranla YTP olmuş ve 2 sandalye kazanmış son olarak AP ise %20,4 oy oranı alarak 1 adayı Meclise göndermiştir. CKMP ise bir başarı sağlayamamış, %6,1 oranında kalmıştır. Bu oranlarla beraber Urfa'da seçim sonuçlarının Türkiye'ye kıyasla bir farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. Her ne kadar CHP hem Türkiye'de hem de Urfa'da birinci olsa da Adalet Partisinin Türkiye genelindeki başarısı Urfa nezdinde sonuçlara yansımada ve CHP ile YTP'nin arkasında kalarak 3. Sırada kendisine yer buldu. Ayrıca CKMP ise Urfa'da hiç milletvekili çıkaramamıştır.

16 Ekim 1961 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi'ne göre Urfa'daki 358 sandıktan tahmini olarak CHP 3 milletvekili ve 2 senatör, YTP 2 milletvekili ve AP ise 1 milletvekili

kazanıyordu. Son 1 milletvekilini ise hangi partinin kazandığı belli değildi. Ancak kesin sonuçlara göre CHP'de Vasfi Gerger ve Esat Mahmut Karakurt senatör seçildiler. Atalay Akan, Bekir Sami Karahanlı, Sabri Kılıç ve Osman Ağan Urfa'yı temsilen CHP milletvekili olarak mecliste koltuk sahibi oldular. Celal Öncel ve Kemal Badıllı ise YTP milletvekili oldular. Son olarak Kadri Eroğan ise AP'nin Urfa Milletvekili olarak kendisine yer buldu. (Demokrat Türkiye Gazetesi,1961: 1). Urfa milletvekillerin genel profillerine bakıldığında ise şu özellikler ön plana çıkmaktadır. Seçilen 7 milletvekilinden 4'ü (Atalay Akan, Celal Öncel, Kemal Badıllı, Kadri Eroğan) eğitim olarak üniversite mezunudur. Bu dört milletvekilinin dördü de Hukuk eğitimi almışlardır. Diğer 3 milletvekili ise meslekleri olarak çiftçiliği belirtmişlerdir. Kırşehir doğumlu Kadri Eroğan hariç diğer tüm 6 milletvekili Şanlıurfa doğumludur.²

Urfa'da seçim sonuçlarının Türkiye'ye kıyasla bir farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. CHP hem Türkiye'de hem de Urfa'da oy bakımından ilk sırada geliyorsa da Adalet Partisinin Türkiye genelindeki başarısı Urfa nezdinde sandıklara yansımamış ve Urfa'da CHP ile YTP'nin arkasında kalarak 3. sırada kendisine yer bulmuştur. Ayrıca CKMP ise Urfa'da hiç milletvekili çıkaramamıştır. Yeni Türkiye Partisinin bu başarısının altında aşiret kökenli isimleri aday olarak gösterdiği söylenebilir. Örneğin Kemal Badıllı, Badıllı aşiretinin lideri durumundaydı, diğer taraftan ilk Kürtçe lügati (Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri Kürmançça Lehçesi) hazırlayan kişi olarak da tanınmaktadır (İlyas, 2009:68) Yine CHP'de de aynı durum söz konusudur. Atalay Akan Birecik'te önemli bir aile olan Akan ailesinden gelmekteydi. Lami Ötkün Bicanlı Aşireti'nin mensubuydu. AP'de Kadri Eroğan, daha önce Urfa valiliği yapmıştı bundan dolayı halkın yakından tanıdığı bir isimdi. Öncel ailesi ise seçimlere 3 adayla katılmıştı. AP'de Mahmut Celal Öncel, CKMP'de Sıtkı Öncel, YTP'de ise Celal Öncel. Bir aileden 3 kişinin farklı farklı partilere dahil olarak seçimlerde milletvekili adayı olması, Urfa'da aşiretlerin ve güçlü ailelerin seçimlerde ne derece hâkim olduklarını gösteren bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan hareketle Urfa halkının seçimlerde bir adaya destek verirken siyasi ve politik tercihlerden ziyade oy verirken desteklediği aşiret veya içinde bulunduğu aşirete yönelik değerlendirdiği kesin olarak söylenebilir.

*Araştırma
Makalesi*

3. URFA'DA 1965 SEÇİMLERİ HAZIRLIKLARI

1962 yılı ile Urfa'da siyasi partilerin teşkilatlanma çalışmalarına başladığı söylenebilir. Mehmet Fuad Köprülü tarafından kurulan Yeni Demokrat Parti (YDP) Urfa'da 29 Ocak 1962'de Celal Özbek tarafından teşkilatlandırılmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi,1962: 1, 4). Adalet Partisinde ise seçim sürecinde Urfa İl Başkanlığı koltuğunda bir değişim yaşandığı görülür. 1961 seçimlerine kadar bu görevi sürdüren Kadri Eroğan'ın görevi milletvekili seçilmesiyle bitmiş yerine İsmail Özerin gelmiştir ancak onun da istifasıyla bu koltuk bir süre boş kalmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1962:1). Daha sonra ise Mahmut Celal Öncel başkan olarak seçilmiş ve il teşkilatıyla beraber ilçelerde de teşkilatlanma faaliyetleri yapılmıştır. Birecik AP ilçe kongresinin yapıldığı esnada YTP İlçe Teşkilatı AP'ye katılmış ayrıca Suruç, Hilvan ve Viranşehir'deki YTP teşkilatları da bu süreçte Adalet Partisine geçmişlerdir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1962:1). 1963'te ise AP Urfa İl Başkanlığına Necmettin Cevheri seçilmiştir.

² TBMM Arşivi, Milletvekilleri Tercüme-i Hal Mazbataları, Dosya Numaraları: 424, 425, 426, 427, 428, 429, 1906.

11 Nisan 1963'te Urfa'ya bir ziyaret yapan AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala konuşmasında “*Millî iradeyi hâkim kılıncaya kadar savaşıcağız, bizim yolumuz hak yoludur, halka hizmet yoludur*” sözlerinde bulunmuştur (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1963: 1). YTP il kongresi ise 11 Nisan 1963'te toplanmış, kongreye 3 bakan, 10 senatör ve bazı milletvekilleri katılmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1963:1). Kısa süreliğine de olsa Türkiye İşçi Partisi Urfa'da şube açmıştır. Açılış faaliyetleri için TİP Genel Merkezi tarafından Hayrettin Behram görevlendirilmiş bazı isimleri görevli olarak genel merkeze bildirse de parti il başkanı Bakır Güler tarafından alınan kararla kapatılmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1964:1).

Seçimlerin yaklaşmasıyla beraber partilerin milletvekilleri aday adayları da yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır. AP'den 16, CHP'den 8 ve YTP'den ise 11 aday adayını seçimlere katılmak için partilerine başvuruda bulunmuşlardır. AP'den Kadri Eroğan, Faik Bucak, Celal Öncel, Lami Ötgün, Mehmet Aksoy, Halit Gülpınar, Hasan Turan, Kemal Yaşar, Sabri Özbay, Cemal Güven, Necmettin Cevheri, Necmi Gürmen, Kemal Özer, Hüsamettin Köran, Ahmet Sözen ve Ahmet Naci Türkmen aday adayı iken, CHP'nin aday isimleri: Bekir Melik, Yaşar Alhas, Atalay Akan, Sabri Kılıç, Bekir Sami Karahanlı, Emin Göllü, Mahmut Çetin, Ahmet Ertuğrul'dur. YTP'ye başvuran adaylar ise şunlardır: Celal Öncel, Halil Balkıs, Ahmet Şemsettin Vural, Lami Ateşoğlu, Ali Kadırağaçlı, İbrahim Bakır, Reşit Yavuz, Hamza Özen, Sabriye Hakverdioğlu, Galip Yüksel, Mahmut Sorguç (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1). Partilerin değerlendirmeleri sonucunda ise adaylar kesinleşmiş 3 partinin seçimlere katılacak milletvekili adayları şu isimlerdir:

Tablo 2: Urfa'da 1965 Seçimi Milletvekili Adayları (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1)

AP	CHP	YTP
Cemal Güven	H. Bakır Melik	Halil Balkıs
Necmettin Cevheri	Atalay Akan	Celal Öncel
Kadri Eroğan	Mahmut Çetin	Şemsettin Vural
Lami Ötgün	Ahmet Ertuğrul	Sabriye Hakverdi
Necmi Gürmen	Emin Göllü	Mahmut Sorguç
Kemal Yaşar	Sabri Kılıç	Hamza Özen
Mehmet Aksoy	Bekir Sami Karahanlı.	Reşit Yavuz

Listelerin kesinleşmesi ile bazı aday adaylarının sıralarını beğenmediği, bazılarının partiye kabul edilmeyince bağımsız olarak seçimlere katıldığı ve bazı isimlerinde listede yer bulmayınca partileri aleyhinde çalışmalara başladığı kamuoyuna yansımıştır. Şöyle ki, 1961 yılında CHP milletvekili olarak seçilen Sabri Kılıç, bu seçimlerde 6. Sıra adayını kendisine yer bulunca, Urfa Şoförler Derneği İkinci Başkanı Mesut Can ile toplantı yaparak kendisini bağımsız aday olarak seçimlere katılması için ikna etmiş ve Sabri Kılıç ve aşireti bu seçimlerde Mesut Can'a oy vereceklerini bildirmişlerdir. Öyle ki CHP adaylarındaki sıralamanın beğenilmemesi nedeniyle adaylar kendi partilerine lehine değil de aleyhine çalışmaya başlamışlardır. Bununla beraber Faik Bucak, Halit Gülpınar ve Ahmet Naci Türkmen bağımsız olarak seçimlere katılacaklardır. Öte yandan Kadri Eroğan'ın da listeye birinci sıradan değil de üçüncü sıradan girmesi şaşkınlıkla karşılanmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1). Ancak listede 3. sırada yer bulmasının sebebi ise Faik Bucak'tır. Kadri Eroğan, Faik Bucak'ı

55'liklerden³ olması nedeniyle AP'den seçimlere girmesini engellemiş Bucak da buna karşılık olarak Eroğan'a karşı kampanya yürüterek onun listeye 3. sırada girmesini sağlamıştır ki seçimlerde AP, Urfa'dan ilk iki sıradaki ismi milletvekili olarak hanesine yazdırabilmiştir. Türkiye İşçi Partisi ise ilçe teşkilatını ilk olarak Siverek'te açmış ve bu sayede seçimlere katılabilmıştır. Kamuoyunda TİP'in teşkilat ve adayları “*en münevver*” olarak nitelendiriliyordu ve seçimlerde kazanma şansı da yüksek görülüyordu. (Cumhuriyet Gazetesi, 1965:7)

19 Eylül 1965 tarihinden itibaren partilerin propagandaları da başlamıştır. Adalet Partisinde Necmettin Cevheri ile Cemal Güven Gölbaşı'nda 300 kişiye hitaben konuşma yapmışlar ve konuşmaları sık sık alkışlarla kesilmiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1). CHP Yıldız Meydanı'nda YTP ise Tekel Meydanı'nda vatandaşlara hitaben seçim konuşmaları düzenlemiştir. Seçimlere bağımsız olarak katılma kararı alan Faik Bucak da miting düzenlemiş ve konuşmasına üç binden fazla insanın katıldığı ifade edilmiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1). Urfa milletvekillerinin çalışmalarıyla beraber partilerdeki üst düzey yöneticilerin de Urfa'ya geldikleri ve konuşmalar yaptıkları gazetelere yansımıştır. İlk olarak CHP Genel Sekreter Yardımcısı Suphi Baykam, Urfa ziyaretinde bir konuşma yaparak AP'ye çatmış ve AP'yi “*Türkiye'nin içinde bulunduğu bu günler içinde bu vatani kurtarmak için omuz omuza çarpışan kahraman Urfalılar hepinizi saygı ile selamlarım. Bizim alnımız daima açık ve başımız diktir. Atatürk ve İnönü devletin kurucusudur. Sizler artık devlet kapılarında eskisi gibi muamele görmüyorsunuz. AP'liler “plan komünisttir” diyecek kadar ileri gittiler. AP vurguncular, istismarcılar partisidir*” sözleriyle eleştirmiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1).

Süleyman Demirel ve Milli Eğitim Bakanı Dr. Sadettin Bilgiç basın mensupları ile Urfa'ya gelmiş ve Demirel Urfa halkına önemli müjde ve vaatlerde bulunmuştur. Demirel'in şu sözleri önemlidir: “*Ben medeniyet savaşçısıyım, diyorum ki ışığa kavuşacaksınız. Sizin bağınızı, taşınızı, kuşunuzu bilirim. Sen bu güzel ovada çamurlu suyu içerken ben bu temiz suyu içmem. İstirap içindesiniz, çareler bulacağım. Ben yağmur duası yapmış bir şehrin çocuğuyum, ninem su taşımaktan beli kambur olmuştur. Biz, susuzluğa, cehalete, imansızlığa, hürriyetsizliğe savaş açmışız. Evliya Çelebi'nin geçtiği hurma ağaçları gibi, Urfa'yı yemyeşil cennete çevireceğim. Demeyin Süleyman hayalden bahsediyor. Benim kervanın tekerine taş koymayın ki sizlere hizmet edeyim. O zaman herkes insan muamelesi görecektir. İşte sen bu meydanlarda kendi haysiyetini arıyorsun. Türkiye'nin hak, hürriyet ve haysiyet davasını halledeceğiz. Biliniz ki gönlüm sizinle beraberdir.*” YTP de 1965 seçimlerine giden süreçte boş durmamış, Tarım Bakanı Turhan Kapanlı ve milletvekili adayları Celal Öncel bine yakın vatandaşa hitaben miting düzenlemiştir. Celal Öncel konuşmasında özellikle AP'nin adayları Kadri Eroğan'a çatmış ve onun Urfa'ya zarar verdiğini iddia etmiştir. Turhan Kapanlı ise Toprak Reformu'nun yeniden ele alınacağını açıklamıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1, 4).

Urfa'da 1965 seçimlerine giden süreç yukarıda anlatıldığı gibi oldukça hareketli bir atmosfer üzerinde seyretmiştir. Hem milletvekili adayları ve hem de parti il başkanlıkları bu süreçte önemli faaliyetlerde bulunarak vatandaşları iknaya çalışmışlardır. Parti listelerinde

³ Faik Bucak'ın ismi “55'ler Olayı”nda da geçmektedir. “Sivas Kampı” da denilen bu olayda, 27 Mayıs Darbesinden sonra Millî Birlik Komitesi Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki bazı şeyh ve aşiret liderlerini Batı Anadolu'ya sürgüne göndermiştir. Sivas Kampı için bkz. Nevzat Çiçek, 27 Mayıs'ın Öteki Yüzü Sivas Kampı, Lagin Yayınları, 2010.

kendisine yer bulamayan adaylar bağımsız olarak seçime girmişler bununlar beraber listeye girmeye hak kazanıp yerini beğenmeyen adaylar partileri aleyhinde çalışmışlardır.

3.1. URFA'DA 1965 MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ SONUÇLARI

1965 Seçimleri Urfa'da katılımın düşük sayılabilecek bir oranda (%68,6) gerçekleşmiştir. Buna göre 182.322 kayıtlı seçmenlerden 125.037'si oy kullanmış kullanılan bu oylardan ise 118.841'i geçerli olmuştur (TÜİK, 2012:88). Toplamda 7 koltuğu olan Urfa'da galip gelen parti %34,92'luk oy oranıyla AP olmuş ve 3 milletvekilini Urfa'yı temsilen TBMM'ye göndermiştir. İkinci parti ise %30,5 oy oranıyla CHP olmuş ve 2 milletvekili kazanmıştır. YTP ise 1 milletvekili çıkarabilmiştir. Son milletvekilini ise Türkiye İşçi Partisi çıkarmıştır. Seçimlerde kullanılan Milli Bakiye Sistemi'ne göre Urfa'da AP'den Ramazan Tekeli ve TİP kontenjanından Behice Boran Urfa Milletvekili oldular. Behice Boran, 1965 seçimlerinde Kırklareli vekili olarak seçilmiştir ancak YSK'nın düzeltme kararı neticesinde, ad çekme yoluyla tesadüfen Urfa Milletvekili olmuştur (Atılğan, 2007:190). Boran'ın tesadüfen Urfa Milletvekili oluşu ayrıca Urfa kamuoyunda yankı bulmuş seçilen iki aday Urfalı olmadığı nedeniyle eleştirilmiştir. Örneğin Demokrat Türkiye Gazetesi ““Hiçbir Urfalının bugüne dek yüzünü görmediği ve tanımadığı her iki Urfa Milletvekillerini görenlerin insaniyet namına gazetemiz idarehanesine bildirmeleri bilhassa rica olunur” şeklinde bir eleştiride bulunmuştur (Demokrat Türkiye Gazetesi,1966: 1). Bu iki ismin dışında Atalay Akan, Hüsamettin Köran, İbrahim Halil Balkıs ve Mahmut Çetin Urfa milletvekili olarak seçilmişlerdir.

Kadri Eroğan'ın seçilememesi de kamuoyunda yankı bulmuş, “*palavracı Eroğan'a iyi bir ders verildiği*” (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1) ve “*çok şükür Urfa ve Urfalı kurtuldu. Urfalıları geçmiş olsun, Sakaryalıları ve baboculara⁴ Allah sabır versin*” şeklinde haberler çıkmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1965:1). Ancak Kadri Eroğan her ne kadar Urfa'dan seçilememişse de partisi tarafından Milli Bakiye Sistemi'ne göre Sakarya milletvekili olarak TBMM'de kendisine yer edinmiştir. Seçimlerden önce kazanma şansı oldukça yüksek olarak görülen bağımsız aday Faik Bucak ise ciddi bir oy almasına rağmen kazanamamıştır.

Milletvekili olarak seçilen adayların genelde doğum yeri Urfa olarak karşımıza çıkmaktadır ancak Behice Boran Bursa, Ramazan Tekeli ise Şarkikaraağaç doğumludur. Bununla beraber seçilen milletvekillerinden dördü (Atalay Akan, Hüsamettin Köran, Necmettin Cevheri ve İbrahim Halil Balkıs) Hukuk Fakültesi eğitimi almışlar Behice Boran Sosyolog, Ramazan Tekeli Ziraat Mühendisi ve Mahmut Çetin ise Çiftçilik mesleğinden gelmişlerdir. Cemal Güven ise eğitim bilgilerini “*halen Ankara Ticari İlimler Akademisinin üçüncü sınıfında okumaktayım*” olarak kaydetmiştir (TBMM Arşivi, Dosya Numaraları:424, 685, 687, 688, 690, 7070). Hüsamettin Köran 1965 seçimlerinde milletvekili olarak seçilmese de 1968'de yapılan ara seçimlerde Urfa Milletvekili olmuştur. Atalay Akan'ın kalp krizi nedeniyle vefat etmesi (Milliyet Gazetesi, 1967:9) üzerine boşalan koltuğa kendisi geçmiştir.

Urfa'da seçim sonuçlarına genel olarak bakıldığında CHP'de bir düşüşün yaşandığı ve AP'de ise yükseliş yaşandığı ifade edilebilir. CHP'nin hezimete uğramasının sebepleri arasında Toprak Reformu, Petrol Kanunu gibi yasalar gösterilmiş ve yine “*ortanın solu*” kavramının da halka yeterince anlatılmadığı ifade edilmiştir (Okutan, 1965:1). CHP ve AP'nin Urfa'daki

⁴ Kadri Eroğan, Urfa'da “babo” lakabıyla anılmıştır.

durumu Türkiye genel seçimlerindeki durumla hemen hemen aynıdır. Çünkü AP 1961 seçimlerine nazaran oylarını yükseltmişti. Yine CHP'de bir önceki seçimlere nazaran oylarında ulusal çapta bir düşüş yaşamıştı. 1965 seçimlerinde YTP'nin Urfa'da milletvekili olarak çıkardığı tek aday olan Halil Balkıs 1966'da partisi YTP'den istifa ederek AP'ye katılmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1966:1) Belirtilmesi gereken diğer bir nokta ise seçimi kazanan milletvekilleri ve kazanamayan diğer adayların da sosyal durumları incelendiğinde önemli ailelerden ve aşiret reislerinden oluşan seçim yarışı göze çarpar. Hemen hemen bütün isimler Urfa'daki güçlü ailelerin içinden gelen ya da ailelerin lideri olan kişilerdir. Faik Bucak, Bucak Aşireti'nin lideri durumundaydı. Lami Ötkün ise Bicanlı aşiretinin reisiydi bu ailenin Siverek'te büyük nüfuzu vardır. Celal Öncel Halfeti'nin önde gelen isimlerindedir. Yine Bakır Melik Barikan Aşiretinin reislerindedir (Cumhuriyet Gazetesi, 1965:7). Necmettin Cevheri ise Şeyhanlıoğlu aşiretinden gelmekteydi. Bir önceki seçimlerde olduğu gibi 1965 seçimlerinde partilerden ziyade aşiretler ve aileler ön plana çıkmış ve oylardaki bilinç adayların bağlı oldukları aşiretlere göre değerlendirilmiştir.

Demokrat Türkiye Gazetesi seçim sonuçları ile ilgili yaptığı değerlendirmede, milli iradenin tecelli ettiğini belirtiyor ve AP'nin kesin bir zafer kazandığını söylüyordu. CHP'nin başarısızlığına sebep olarak, vatandaşın ayağına gitmemesini ve parti yöneticilerinin "ağa" zihniyetiyle hareket etmelerini örnek göstermişti. Öte yandan CHP'deki "Orta'nın Solu" söylemi ile Toprak Reformu ve Petrol Kanunu, bu yenilginin sebepleri arasında sayılıyordu. Toprak Reformu, CHP bünyesinde bulunan toprak ağalarının işine gelmemiş ve bu ağaların çoğu partilerinden ayrılmış ve köylerde ilgili kanunun samimi olmadığını anlatmışlardı. Sıralanan bu sebepler 1965 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisinin hem Urfa nezdinde ve hem de Türkiye genelinde seçimlerde yenilgiye uğramasına neden olmuştur (Okutan, 1965: 1).

Araştırma
Makalesi

4. URFA'DA 1969 MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ HAZIRLIKLARI

Urfa'da 1965 seçimlerinden sonra gergin bir atmosfer oluşmuştur. Örneğin bir önceki seçimlerde bağımsız aday olan Faik Bucak öldürülmüştür (Milliyet Gazetesi, 1966: 7).⁵ 1966 yılından itibaren ise partilerin Urfa'da teşkilatlanma çalışmalarının başladığı söylenebilir. İlk olarak CKMP Urfa'da ve ilçelerde teşkilatlar kurmuş ve ilçe heyetlerini belirlemiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1966:1). Adalet Partisinde ise bir bölünme yaşandığı ifade etmek gerekir. AP'de Kadri Eroğan ve Mustafa Kılıç'ın önderlik ettiği iki grup oluşmuş yapılan kongre seçimini ise Mustafa Kılıç ve ekibi kazanmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1966:1). Belirtmek lazım ki Kadri Eroğan geçen seçimlerde Urfa Milletvekili olarak seçilmemiş, Milli Bakiye Sistemine göre Sakarya Milletvekili olarak Meclise katılım sağlamıştır.

1969 Seçimlerine gidilen süreçte Milli Bakiye Sistemi'nin kaldırılması ve yeni seçim kanununun kabulü Urfa kamuoyunda sevinçle karşılanmıştır. Çünkü bir önceki seçimlerde Behice Boran ve Ramazan Tekeli eski sistemle Urfa Milletvekili olarak kendilerine yer bulmuşlardı. Ancak yeni seçimde böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Milli Bakiye Sistemi'nin kaldırılmasını kamuoyunda şu satırlarla karşılanmıştır: "*artık ne İspartalı Ramazan Tekeli ne de TİP'li Behice Boran Urfa milletvekili olamayacaktır*" (Demokrat Türkiye Gazetesi,

⁵ Faik bir benzin istasyonunda aracına akaryakıt alırken silahla öldürülmüştür. Medya'ya göre katilin ismi Bekir Güler'di. İki aile arasında uzun süredir var olan kan davasından dolayı bu cinayetin gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bkz. Cumhuriyet Gazetesi, 6 Temmuz 1966, s.1.

1968:1). Bu iki ismin şehirle pek ilgilenmediği ve Urfa'ya gelmedikleri nedeniyle şiddetli eleştiriler yapılmıştır.

Bu dönemde özellikle Siverek'te sol tabana yönelik mitingler ve organizasyonlar yapılmıştır. 30 Mayıs 1966'da TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar düzenlemiş olduğu mitingde Başbakan Süleyman Demirel'e yönelik eleştirilerde bulunuyordu. Aybar, AP yöneticilerinin Türkiye'yi felakete sürüklediğini iddia ediyor ve Başbakan Demirel'in, daha önce bir Amerikan şirketinin mümessili olmasından hareketle, bu firmanın devleti 69 milyon lira zarara uğrattığını belirtmiş ve Demirel'i başbakan olmadan önceki yaptığı işlerden dolayı yermiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1966:1). 1 yıl sonra ise Siverek'te 3. Doğu Mitingi düzenlenmiştir. Yaklaşık 5 bin kişinin katıldığı mitingde Urfa Milletvekili Behice Boran, bu mitingleri halkı uyandırmak maksadıyla yaptığını söylemiş öte yandan birlik ve kardeşlik kavramlarının sadece lafta kalmaması gerektiğini belirtmiş, Doğu bölgesi mahrumiyet bölgesi olarak kaldıkça dengeli kalkınmanın da mümkün olmayacağını savunmuştur (Milliyet Gazetesi, 1967:7).

23 Ağustos 1968'de Başbakan Süleyman Demirel Urfa'ya bir ziyarette bulunmuş, kendisine hem şehrin bir altın anahtarı ve hem de fahri hemşerilik payesi verilmiştir. Urfa'da açılması planlanan İslam Enstitüsüne Demirel olumlu yönde bakmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1968:1).

1969 seçimlerine milletvekili adayı olarak katılmak için bazı parti il başkanları istifa etmiştir. AP Urfa İl Başkanı Necati Aksoy ve CHP Urfa İl Başkanı Vehbi Melik istifalarını sunarak milletvekili adaylığına isimlerini koydular (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1968:2). Urfa siyasi parti ön seçimlerinde belirlenen isimler şunlardır:

Tablo 3: Urfa'da Milletvekili Ön Seçimi Sonuç Listesi (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1969:1)

AP	CHP	GP	TİP	MP
Necmettin Cevheri	Necati Aksoy	Mustafa İzol	İbrahim Babaoğlu	Haydar Akyüz
Mehmet Aksoy	Vehbi Melik	Mahmut Çetin	Mustafa Şenyücel	H. Müslüm Çadırcı
Bahri Karakeçili	Ziya Bilgel	İmam Can Çiftçi	Halit Çeken	Halil Çepiş
M. Ali Göklü	Sabri Kılıç	Abdülhalim Türk	Zülfükar Tiğrek	Hasan Daş
Hüsamettin Köran	Mayuf Al	Hacı Karakeçili	Sabriye Hakverdioğlu	Müslüm Gökdoğan
Cemal Güven	Selahattin Günbay	Ahmet Bozkurt	Salih Şahin	M. Sıtkı Hartavi

YTP ise önseçime katılmamış parti aday listesini merkez teşkilatı belirlemiştir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1969:1). Seçimlerden önce Urfa'ya ziyarette bulunan YTP Genel Başkanı Yusuf Azizoğlu, AP'yi eleştirmiş ve iktidar partisinin Doğu Bölgesine hiçbir yardımda bulunmadığı belirtmiştir. (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1969:1,4). Bununla beraber Urfa İl Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan yazıda Urfa Milletvekili kesin aday listesi ise şu isimlerden oluşmuştur:

Tablo 4: Urfa'da Milletvekili Kesin Aday Listesi

AP	CHP	GP	MP	MHP	YTP	TİP
Necmettin Cevheri	Necati Aksoy	Mustafa İzol	Haydar Akyüz	Ömer Karakoyunlu	Celal Öncel	İbrahim Babaoğlu
Mehmet Aksoy	Vehbi Melik	Mahmut Çetin	H. Müslüm Çadircı	Mustafa Erdem	Mehmet Bağış	Mustafa Şenyücel
Bahri Karakeçili	Ziya Gökalp Bilgel	Abdulhalim Türk	Halil Çepiş	Rasim Çiftçi	Selahattin Özfırat	Halil Çeken
M. Ali Göklü	Mehmet Sabri Kılıç	Hacı Karakeçili	Hasan Daş	Hakkı Akçevin	Ömer Lütfi Bakır	Salih Şahin
Hüsamettin Köran	Mayuf Al	İmam Cam	Müslüm Gökdoğan	Şükrü Özgün	Halil Şansal	Abdulkadir Vural
Cemal Güven	Mehmet Aksoy	Ahmet Bozkurt	M. Sıtkı Hartavi	İsmail Yüzer	Ömer Işıkyıldız	Halil Curun

Parti aday listelerinde kendine yer bulamayan Mehmet Halit Gülpınar, Mustafa Bozcan, Reşat Kılıç ise bağımsız aday olarak 1969 seçimlerine iştirak etmişlerdir (Demokrat Türkiye Gazetesi, 1969:4).

4.1. URFA'DA 1969 MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ SONUÇLARI

Kayıtlı seçmen sayısının 207.153 olduğu seçimde katılım oranı düşük sayılabilecek bir oranda %64,6'larda kalmıştır. Geçerli oy sayısı 128. 694 olarak kayıtlara düşülmüştür. (TÜİK, 2012:88) Urfa'da seçim sonuçları genel olarak incelendiğinde seçimin galibi 4 koltuk kazanan Adalet Partisi olmuştur ardından ise 2 koltuk alan CHP ikinci parti olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçime katılan diğer partilerin aldıkları oylar ise milletvekili çıkarmalarına yetmemiştir. Necmettin Cevheri, Mehmet Aksoy, Bahri Karakeçili ve Mehmet Ali Göklü AP milletvekili oldular. CHP'nin koltuk kazanan isimleri ise Necati Aksoy ve Vehbi Melik idi. Seçilen milletvekillerinin genel profilleri incelendiğinde hepsinin Urfa doğumlu olduğu görülür. Necmettin Cevheri ile Bahri Karakeçili Hukukçu, Mehmet Ali Göklü Tıp Doktoru ve Vehbi Melik, Necati Aksoy ve Mehmet Aksoy ise Çiftçilik mesleğinden gelmişlerdir (TBMM Arşivi, Milletvekili Dosya No:687, 939, 940, 941, 942, 943).

Seçim sonuçlarına göre kazanan milletvekillerinin profilleri incelendiğinde özellikle bazı milletvekillerinin aşiret mensubu ya da aşiret lideri olduklarını söylemek gerekir. Partiler özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde milletvekili adaylarını güçlü aşiretlerden seçiyorlardı. Bunun sebepleri arasında aşiretlerde potansiyel olarak mevcut bulunan oylardı. Bir aşiret reisinin milletvekili adayı olduğu durumlarda aşirete mensup diğer kişilerin başka adaylara oy vermesi söz konusu olmuyordu. Diğer taraftan işin içine kan bağları, akrabalık dürtüleri vs. meselelerin de girmesiyle aşiret üyeleri arasındaki "biz" duygusu daha da perçinleşiyordu. Bu durum partilerin de işine geliyor ve bu potansiyeli değerlendirmek için aşiret liderlerini aday olarak gösteriyorlar böylece bölgede oylarını artırıyorlardı (Özer, 1998:312). Özellikle partiler özelinde aşiretlerin durumu Demokrat Parti kurulmasından sonra önemli hale gelmiştir. Aşiret liderlerinin milletvekili olmasıyla partiler aşiret üyelerinin tüm oylarına talip oluyor diğer

taftan da aşiret liderleri devlet nezdinde ayrıcalık kazanabiliyordu. Bu yöntemi başarıyla bulan partiler ilerleyen dönemlerde de aşiret mensubu kişileri aday olarak göstermişlerdir (İlyas, 2016: 269-271). Urfa'da Binzeyd aşiretinin lideri Necati Aksoy, Meliki ailesinin lideri Vehbi Melik, Karakeçili aşiretinin lideri Bahri Karakeçili ve Şeyhanlıoğlu aşiretinin lideri Necmettin Cevheri öne çıkan isimlerdendir. (İlyas, 2016:224)

4. SONUÇ

1960-1970 yılları arasında yapılan seçimlerde Urfa toplamda 20 milletvekili ile Millet Meclisinde temsil hakkına sahip olmuştur (1961/7, 1965/7, 1969/6). Milletvekili seçimlerine katılım oranlarının ise gittikçe düştüğü göze çarpar. Nitekim 1961 seçimlerinde Urfa'da katılım oranı %74,6 oranlarında iken 1965'te %68,6 ve 1969 seçimlerinde ise %64,5 seviyelerinde kalmıştır.

İncelenen on yıla Türkiye'ye damga vuran Adalet Partisi'nin oy oranı Urfa'da da artmıştır. 1961'de 1 milletvekili kazanan AP, 1965'te 3, 1969' da ise 4 milletvekili kazanmıştır. CHP'de ise tam tersi bir durum söz konusu olmuştur. CHP 1961'de Urfa'da 4 milletvekili olarak birinci parti olmuşken, diğer iki seçimde ise 2'şer milletvekili ile yetinmek zorunda kalmıştır. Türkiye İşçi Partisi 1965 seçimlerinde Milli Bakiye Sistemine göre Urfa'da 1 milletvekili kazanmıştı. Kazanan isim olan Behice Boran Urfa'nın tek kadın milletvekili idi. Diğer taraftan Yeni Türkiye Partisi de Urfa'da istikrarlı bir gidişat sergileyememiştir. 1961 ve 1965'te birer koltuk sahibi olmuşsa da 1969 seçimlerinde Urfa'da bir başarı gösterememiştir. Bununla beraber seçimlerde partiler tarafından aday gösterilmeyen isimlerin seçim süreçlerine önceki bölümlerde değinilmişti. Bağımsız adaylar ciddi oy oranı kazanmışlarsa da bu sayılar milletvekili olmalarına yetmemiştir. Nitekim bağımsız milletvekili adayları 1965 seçimlerinde %22,3 gibi oranda oy aldılar 1965 seçimlerinde ise %13,1 oranında kaldılar (TÜİK, 2012:88).

Milletvekillerinin genel profilleri Urfa'daki seçimlerde aşiretlerin gücünü göstermiştir. Nitekim Bahri Karakeçili, Vehbi Melik, Kemal Badıllı, Necati Aksoy, Necmettin Cevheri gibi isimler ya aşiret mensubu ya da aşiret liderleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede potansiyel oyları ellerinde bulunan adaylar, seçimleri de rahatlıkla kazanmışlardır.

Urfa'daki seçim sonuçları Türkiye ile kıyaslanırsa hemen hemen benzer senaryonun olduğu sonucuna varılır. Nitekim Adalet Partisi on yılda oylarını ve milletvekili sayısını artırırken Cumhuriyet Halk Partisinde ise buna nazaran bir düşüş söz konusuydu. Urfa'da da aynı durum gerçekleşmiştir.

KAYNAKLAR

TBMM Arşivi, Milletvekillerine ait Tercüme-i Hal Mazbataları, Dosya Numaraları: 424, 425, 426, 427, 428, 429, 685, 687, 688, 690, 939, 940, 941, 942, 943, 1906, 7070.

Cumhuriyet Gazetesi:

Sayfa | 14

11 Eylül 1965, 31 Mayıs 1966, 6 Temmuz 1966.

Demokrat Türkiye Gazetesi:

30 Ocak 1961, 13 Nisan 1961, 24 Temmuz 1961, 31 Temmuz 1961, 7 Ağustos 1961, 31 Ağustos 1961, 14 Eylül 1961, 18 Eylül 1961, 19 Eylül 1961, 12 Ekim 1961, 19 Ekim 1961, 10 Şubat 1962, 10 Eylül 1962, 11 Mart 1963, 27 Şubat 1964, 15 Nisan 1965, 19 Eylül 1965, 20 Eylül 1965, 30 Eylül 1965, 30 Eylül 1965, 4 Ekim 1965, 6 Ekim 1965, 21 Ekim 1965, 28 Ekim 1965, 31 Ocak 1966, 31 Mart 1966, 6 Temmuz 1966, 11 Eylül 1966, 27 Eylül 1966, 31 Ocak 1967, 3 Nisan 1968, 2 Haziran 1968, 26 Eylül 1968, 1 Eylül 1969, 25 Eylül 1969, 28 Eylül 1969.

Milliyet Gazetesi:

6 Temmuz 1966, 31 Ocak 1967, 25 Eylül 1967.

Ahmad, Feroz (2015). Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980. İstanbul: Hil Yayınları.

*Araştırma
Makalesi*

Atılğan, Gökhan (2009). Behice Boran Öğretim Üyesi, Siyasetçi, Kuramcı. İstanbul: Yordam Kitap.

İlyas, Ahmet (2016). Ağa, Aşiret ve Siyaset. Ankara: Kadim Yayınları.

İlyas, Ahmet (2009). Türkiye'de Aşiret Siyaset İlişkisi: Urfa Örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Koç, Altuğ (2014). CHP'de "Ortanın Solu" Söylemi ve 1965 Seçimleri. İstanbul: Dezanj Yayınları.

Okutan, Mehmet N. (1965). "CHP Niçin Kaybetti?" Demokrat Türkiye Gazetesi.

Özdemir, Hikmet (1992). "Siyasal Tarih (1960-1980)". S. Akşin içinde, Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980). İstanbul: Cem Yayınevi.

Özer, Ahmet (1998). *Modernleşme ve Güneydoğu*. Ankara: İmge Yayınevi.

Turan, Refik; Safran, Mustafa; Hayta, Necdet (2009) *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.

TÜİK (2012). *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Zürcher, Eric J. (2016). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.